tati teda siiski esialgu kaks tundi ja 1832. a. alates koolikomisjoni otsusel 6 tundi nädalas. Õpetamine ja kasvatamine oli, nagu teisteski koolides, läbi immutatud usulisest vaimust. — 1842. a. sai seminar enesele juurde teise õpetaja. Pea hakati suuremat rõhku panema ka vene keele õpetamisele. 1865. a. tehti seminar kolmeklassiliseks. Teiseks sama-aegseks tähtsamaks muudatuseks oli see, et peale 10 kroonukasvandiku hakati kooli ka omal kulul õppijaid vastu võtma.

Ülikooli ja linna suhted. Nagu eespool tähendatud, esines ülikool Tartu kasvamises olulise tegurina; ta tõi ühenduses ettevõetud reformidega suuri muudatusi ka kohalikku kooliellu, avaldas oma mõju kogu Läänemeremaade haridusolude kujunemisse, olles selle juhtivaks keskuseks. Kuid Tartu kui kultuurilise keskuse mõju, mida ta omas ülikooli tõttu, ei piirdunud ainult ülalmainituga, vaid oli palju laiem, ulatudes ka üle lähema kodumaa piiride. Siin anti edasi haritud ilma kultuurisaavutused tuhandeile noormehile, kes saadud haridusvaraga läksid laiali, tõustes tegelikus elus ja teaduslikus ilmas silmapaistvale ning juhtivale kohale. Siin tekkis nii mõnigi uus idee, mis sai viljakaks haridusloos. Kuna selle siinkohal jätame kõrvale, tahame peatuda eeskätt ainult küsimuse juures: missugune mõju oli ülikoolil Tartu vaimlise palge ja seltskondliku ilme kohta?

Kuigi ülikooli otseseks ülesandeks polnud linna kesk- ja alghariduse arendamine, avaldas ta siiski ka siin mõju, peaasjalikult koolikomisjoni kaudu. Kõrgema õppeasutisena aga seisis ülikool linna haridusolude arendamisest enam-vähem eemal. Mõju, mida ülikool linna kultuurilisele ilmele avaldas, sündis peaasjalikult professorite ja üliõpilaste kaudu, nii-ütelda „eraviisil". Seepärast pole ülearune heita lühikest pilku professor- ja üliõpilaskonna sisemisse ellu ja nende suhtumisele väljaspool ülikooli asuvasse ümbrusse. — Professorkonna koosseis oli ülikooli esimesel ajajärgul (asutamisest kuni umbes aastasaja kolmanda kümne alguseni) üsna mitmekesine nii vanuse, eelnenud tegevuse, teadusliku ettevalmistuse, vaimliste huvide kui ka vaadete, harjumuste ja iseloomu poolest. Professorite hulgas oli endisi keskkooli-õpetajaid, tegelikke arste, apteekreid, advokaate; mõned neist olid juba ammu enne professoriks saamist unustanud oma nõrga teadusliku tagavara ja esitasid oma õppetegevuses vananenud võtteid ning iganud vaateid; mõned olid nõrgalt ette valmistatud. Oma kõlblate ja iseloomu omaduste poolest oli sääraseid, kes ümbrusele jaatavaks eeskujuks võisid olla, koguni vähe. Kuid siiski oli professorkonnas ka tõesti suurepäraseid mehi, kes olid oma kutse väärilised ja nii ülikoolis kui ka väljaspool seda ei jätnud avaldamata oma väärtuslikku kasvatavat mõju.

Juba 1802. a. oli ühe osa Tartu professorite hulgas ja linna elanikkude koorekihis tekkinud mõte asutada ühing, mis võimaldaks järjekindlat kokkupuutumist ülikooli jõudude ja linna haritud kihi vahel. Mõnesuguste takistuste pärast teostus kavatsus alles kümmekond aastaid hiljemini Akadeemilise Mussi asutamisega (põhikiri kinnitati 3. VII. 1814). Kuigi selle ühingu tegevus ei jäänud teatava mõjuta linna kodanikkonna kultuurilises arenemises, oli esialgu professorite läbikäimine teiste linnakodanikkudega üldiselt siiski loid ja nende ergutav ning kasvatav mõju õige vähene. — Seisukord muutus tunduvalt ülikooli tegevuse teisel järgul (1820—1865), eriti selle alguses. See oli Tartu ülikooli teaduslikus arenemises hiilge-aeg. Mitte ainult kuulsad nimed ja viljakad teadusemehed, vaid ka osavad pedagoogid ja populaarsed lektorid kaunistasid siinset kõrgemat õppeasutist. Professorite poolt korraldati rida avalikke loenguid, harilikult heategevaks otstarbeks. Kui siia veel juurde arvata üsna sage läbikäimine ülikooli õppe-

Tartu, lk. 135